

Vroege ochtend in de Nederlandse polder. De zon is net op en omstraalt de groene wereld met een gouden gloed. Het water is koel en zacht.

Vroege ochtend in het hooggebergte. Het strijklicht van de nog laagstaande zon geeft diepte en profiel aan de omringende bergen. De lucht is helder en koud. Je ademt alsof je de lucht kunt drinken. Met diepe teugen.

Morning has broken like the first morning. Blackbird has spoken like the first bird.

Scheppingsochtend. Elke ochtend opnieuw.

Sinds het begin is God schepper van de hemelen en de aarde...

Catherine Keller zoekt naar een theologie die meer recht doet aan diversiteit, aan lichamelijkheid, aan gendergerechtigheid en aan ecologie. De methode die zij hierbij hanteert noemt zij recycling. Zij deconstrueert om vervolgens weer op te bouwen. Dat betekent dat zij bijvoorbeeld theologie die zij als patriarchaal ervaart niet zomaar opzij schuift. Zij schuift niets zomaar opzij. Maar zij schroeft zo'n theologie als het ware open als een oude radio. Om heel zorgvuldig naar alle componenten te kijken. In welke omstandigheden is zo'n stukje theologie ontstaan? Wat waren de vragen die toen speelden. Waar zette deze theologie zich toen tegen af? Wat waren de intenties? Wat kom je nog meer tegen? Vervolgens begint zij zelf te bouwen. Hierbij gebruikt zij allemaal stukjes die zij eerder tegenkwam. Stukjes uit de theologische traditie, maar bijvoorbeeld ook stukjes uit andere godsdiensten of uit de literatuur. Het resultaat van haar bouwen is geen afgerond bouwwerk. Geen sluitend systeem. Daarvoor heeft Keller teveel geleerd van de postmoderne filosofie en van de mystiek. Het bouwen is nooit klaar. Je blijft deconstrueren en je blijft bouwen. En het bouwen is geen puur rationele activiteit. Wat Keller doet, noemt zij dan ook niet theologie, maar theopoëtica.

In het boek *Face of the deep* gaat Catherine Keller op deze manier aan de slag met het scheppingsverhaal in Genesis 1. Hoe komt het eigenlijk, vraagt Catherine Keller zich al deconstruerend af, dat in de theologische traditie het beeld van één duidelijk scheppingsmoment aan het begin en het beeld van een schepping uit het niets dominant zijn geworden? Terwijl dit nota bene in de Bijbel zelf nergens staat. Misschien herinnert u het zich uit de overweging op kerstochtend, het lidwoord ontbreekt. Er is niet één eenduidig beginmoment. Niet 'in het begin', maar eerder 'in een begin'. 'Sinds het begin is God schepper van de hemelen en de aarde', vertaalt de Naardense Bijbel dit vers. Of: 'Bij begin is God gaan scheppen de hemelen en het aardland'. De schepping wordt zo beschreven als een voortgaand proces.

En er is in de Bijbel ook geen sprake van een schepping uit het niets. Er is wel iets. De aarde is er gewoon. Alleen is wat er is nog vormeloos. Woest en leeg. Ongefundeerd en grondeloos. Oervloed. Diepte.

Catherine Keller laat zien hoe het idee van een schepping uit het niets is ontstaan om Gods soevereiniteit en almacht veilig te stellen. Het idee dat de – minderwaardig geachte – materie er al zou zijn, los van God en onafhankelijk van God, stuitte theologen door de eeuwen heen tegen de borst. Het tweede vers van de Bijbel – ‘De aarde is woestheid en warboel geweest, met duisternis op het aanschijn van de oervloed maar adem van God reeds wervelend over het aanschijn van het water’ – dit vers is door deze theologen doorgaans óf genegeerd óf gedemoniseerd in die zin dat wat er was als kwaad werd verstaan, of als nietig, - Das Nichtige in de woorden van Karl Barth. Maar ook dát staat er niet.

Catherine Keller deconstrueert de behoefte aan heldere en hiërarchische tegenstellingen van kosmos tegenover chaos, geest tegenover materie, mannelijk tegenover vrouwelijk, goed tegenover kwaad. En zij deconstrueert een mannelijke afkeer en angst voor een vrouwelijk voorgestelde oceanische of baarmoederlijke diepte waarin – dat is de angst – alle individualiteit verdwijnt. Zij spreekt in dat verband van tehomofobie, van vrees voor de diepte. Zo om me heen kijkend in mijn wereld zie ik weinig van deze angst. Maar wie kijkt naar mythes en sprookjes of naar bijvoorbeeld de analytische psychologie, die komt dit thema wel volop tegen. En je vindt het ook in de verhalen uit de omgeving van het Oude Israël, waar de Bijbelverhalen op reageren.

Na deze deconstructie gaat Keller construeren, opbouwen. Zij wijst de diepte aan als de plaats waar alles is ontstaan. Zij spreekt van chaosmos. Chaos dat zich organiseert tot orde. De diepte als plaats van mogelijkheden. Het is een beeld dat nauw aansluit bij huidige natuurwetenschappelijke inzichten dat complexe systemen ontstaan waar materie zichzelf organiseert in een spanning tussen volstreekte orde en volstreekte chaos. Plaats van creativiteit, plaats van schepping.

De diepte als de plaats waar alles is ontstaan. De diepte wordt niet vergoddelijkt en de chaos wordt niet verheerlijkt. De diepte is niet God. Maar de diepte is ook niet los van God. De diepte is de plaats van mogelijkheden. En God is degene die uitnodigt. ‘Kome er licht!’ God nodigt uit. Hij verleidt tot zijn. Hij speelt in de op de mogelijkheden. “Zijn handen spelen in op ieder nieuw begin.” (H. Oosterhuis)

De diepte als de plaats waar vanuit chaos alles is ontstaan. Een baarmoederlijke plaats. ‘Dit zijn de geboorten van de hemelen en de aarde’, horen wij iets verderop in het scheppingsverhaal. Met een woord dat ‘voortbrengen’ betekent. Mannelijk én vrouwelijk. Zowel ‘verwekken’, als óók ‘baren’. Volgens de theoloog en natuurkundige Arthur Peacock passen juist vrouwelijke beelden van God bij het universum als een matrix van de geboorte van nieuwe vormen van leven: ‘God schept een wereld die in principe anders is dan hijzelf’, zegt Peacock, ‘maar hij schept hem in zichzelf.’ Of, met woorden uit psalm 90: ‘Nog voor de bergen waren geboren, voor u aarde en land had gebaard – u bent, o God, van eeuwigheid tot eeuwigheid.’

En dan het refrein van het scheppingsverhaal: God die ziet dat het goed is. Ik zie het voor me. God als kersverse ouder, die zijn nieuwgeboren kind – de schepping – voor het eerst in handen houdt. En die ernaar kijkt. Verbaast. Gelukkig. Onwennig. Dankbaar. ‘Ja, het is goed!’ Of: ‘Wat is het mooi!’ Bij begin. En elke dag opnieuw. In elk kind dat geboren wordt. In elke nieuw ochtend die oprijst uit de nacht. ‘Wat is het mooi!’ (Vgl. Van Montfoort, 67)

Catherine Keller is heel terughoudend in het spreken over God. Zij voelt zich thuis bij de negatieve theologie en gebruikt in haar theopoëtica ook onpersoonlijke en vaak natuurkundige beelden. Zij spreekt over God die 'inspeelt op ieder nieuw begin', maar is in haar afwijzing van dualiteiten en van een lineariteit in de geschiedenis zo consequent dat zij net zomin als een eenduidig begin ook geen eenduidig einde van de geschiedenis aanwijst. Bij haar blijft de verwevenheid. Er zijn steeds nieuwe mogelijkheden. Maar ook het gevaar blijft. De beweging gaat door. De geschiedenis gaat door. De chaos wordt niet overwonnen. Van een Koninkrijk van God in die zin is bij haar geen sprake.

Zelf blijf ik nog even hangen bij het beeld van de diepte als baarmoeder Gods dat Keller mij aanreikt en dat voor mij is gaan stralen. Het is in mijn ogen een beeld dat andere beelden van God aanvult en verrijkt en corrigeert. Het is een beeld dat ertoe uitnodigt om op door te gaan borduren.

God als kersverse ouder, die zijn nieuwgeboren kind voor het eerst in de armen houdt: 'Wat is het mooi!' God als kersverse ouder, elke dag opnieuw, die verrast en verrukt kijkt naar het kind dat hij zelf ook nog niet kent. Het is niet een beeld van almacht en van soevereiniteit – volgens Catherine Keller is elke almachts-theologie, of links of rechts, een macho-theologie – het is een passiever beeld. Ontvankelijker. Kwetsbaarder ook. Geboorte is een kwetsbaar proces. Voor alle betrokkenen...

God als ouder. Elke dag opnieuw. Vol verwondering kijkend naar elk schepsel dat geboren wordt. En het ouderschap stopt niet met de geboorte. Nee, dan begint het pas echt. Ik zie God voor me als ouder die hoopt en wacht op zijn kind. Vol verwachting. Maar soms ook vol angst. Soms moe. Soms uitgeput. Ik zie God voor me als een ouder, die het kind een richting wijst. Thora. Ik zie God voor me als ouder, die het kind verhalen vertelt. Verhalen voorleest. 'Boek jij bent geleefd.' Verhalen die moed geven. Verhalen die helpen bij het gaan. Verhalen van een wereld die goed is, helemaal goed. Verhalen van een wereld van gerechtigheid en vrede. Verhalen van vrede tussen de mens en de rest van de schepping. Ik zie God voor me als een ouder, die het kind laat gaan. En die uitkijkt en wacht en hoopt dat het kind weer thuiskomt. Zoals de vader van de verloren zoon in het schilderij van Rembrandt, die de terug gekeerde zoon in zijn armen sluit. Geschilderd met een vaderhand en met een moederhand. Ik zie God voor me als ouder die alle tranen afveegt.

De diepte als plaats van de schepping. Plaats van mogelijkheden. Baarmoeder Gods. Tegenover het idee van een schepping uit het niets waar God en de schepping en vervolgens ook de mens en de rest van de schepping van elkaar gescheiden zijn, waar de wereld object is dat onderzocht en uitgebuit kan worden, plaatst Catherine Keller beelden vol verbondenheid en relatie. God en de wereld vallen niet samen bij Keller, want God overstijgt de wereld. Maar God zit wel overal in de wereld. De wereld is heilig. Is God.

En het beeld van God als ouder die kijkt naar het nieuwgeboren kind in zijn arm? Kan ook dit beeld – als één van vele beelden – ons helpen om voor de schepping te zorgen? Misschien. Misschien vooral omdat het beeld ons kan helpen om ook zelf met de liefde van een ouder naar de schepping te kijken. Verrukt. Verrast. En bezorgd. Misschien omdat het beeld ons kan helpen om elke dag opnieuw in ons doen en laten te kiezen voor dit kwetsbare kindje schepping.

Maar ook omdat dit beeld in mijn ogen een hoopvol beeld is. God als ouder die de wereld liefheeft en die blijft wachten en hopen op ons. God die blijft speuren naar mogelijkheden en die blijft

speuren naar tekenen van herschepping en herstel. Elke ochtend opnieuw. God die hoopt dat wij mensen hem nog eens verrassen.

– Dat wij dat met z'n allen mogen doen!

Amen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl